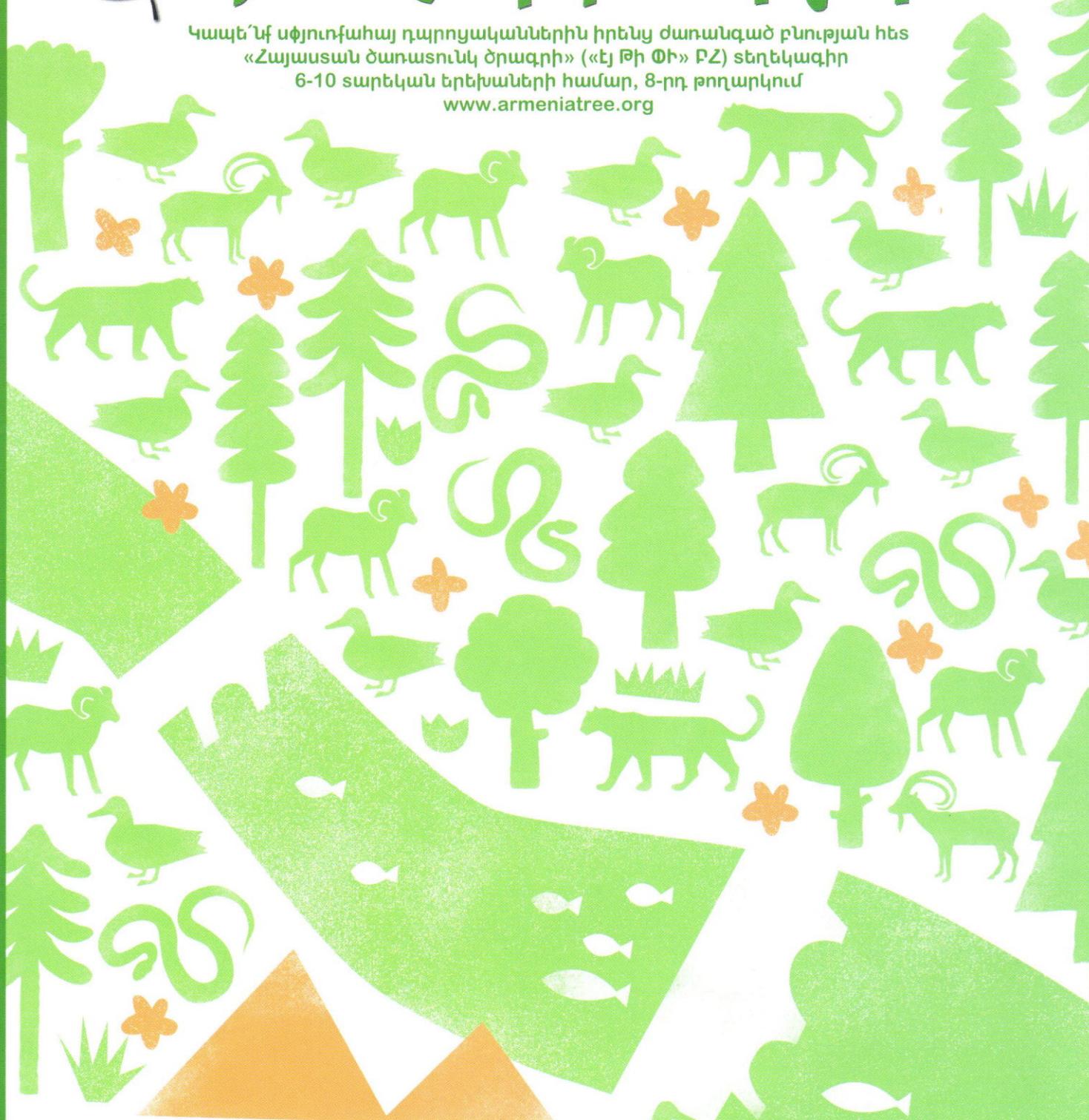

Հայուսենի կամուրզներ

Կապե՞նի սփյուռքահայ դպրոցականներին իրենց ժառանգած բնության հետ
«Հայաստան ծառատունկ ծրագրի» («Ել Թի Փի» РZ) տեղեկագիր
6-10 տարեկան երեխաների համար, 8-րդ բողարկում
www.armeniatree.org

Գրեք այս վրանգված կենդանիներին՝

4 կովկասյան ընձառյուծ

4 Դարեւսկու իժ

5 հայկական մուֆլոն

12 սպիրակագլուխ բաղ

3 բեկոարյան այծ

ԱՆԴԱՌԵՐԸ ԿՅԱՆՔ ԵՆ

Անդառները Երկրի կարեւորագույն գանձերից են:

Անդառները բազմաթիվ պատճառներով կենսական նշանակություն ունեն մեր մոլորակի համար:

Օդում գրնվող թթվածնի հիմնական աղբյուրը ծառերն են: Մարդիկ ու կենդանիները շնչում են թթվածին և արտաշնչում են ածխաթթու գազ: Բնուսերը կլանում են ածխաթթու գազը և արտազատում են թթվածին:

Մրնոլորդում եղած թթվածնի ավելի քան 40 փոկուսն արդարություն են արեւադարձային անդառները:

Անդառները վայրի կենդանիների և փոշովող միջագների ապրելավայրն են: Ցամաքային կենդանիների 80%-ն անտառներում է բնակվում:

Անդառների շնորհիվ ջուրը գոլորշիանում է նվազեցնելով օդի ջերմաստիճանը:

Անդառների կողմից ածխաթթու գազի կլանումը նպաստում է կլիմայի փոփոխության դեմ պայքարին:

Ընդհանուր առմամբ անտառները կլանում են մոլորակի ջերմոցային գազերի արտանետումների մոտ 15 տոկոսը:

Պիգմեների հայտնի էֆե ցեղը հազարավոր տարիներ բնակվում է Կոնգոյի Դեմոկրատական Հանրապետությունում գտնվող Խոտոփի անտառում:

Ծուրջ 300 միլիոն մարդ ապրում է անդառներում:

**Անդամների
սրվերը
պաշտպանում է
մեզ վնասակար
ուղղամանուշա-
կագույն
ծառագայթներից:**

Անդամներն անձրեւաբեր են:
Ցամաքում տեղացող անձրեւն
առաջանում է հիմնականում ծառերի
տերեւներից գոլորշիացած ջրից
(ի տարրերություն օվկիանոսից
գոլորշիացած ջրից գոյացած
ծովափնյա անձրեւի):

**Անդամները ծառայում են որպես բնական
հողմաբեկ պարնեշներ եւ արգելակում են
հողի քայլայում (էռոզիա) առաջացնող
քամիները:**

**Անդամները կանխում են հողի
քայլայումը:**

Դորդառատ անձրեւների եւ
հեղեղների ժամանակ ծառերի
արմատներն անշարժ են պահում
հողը:

**Անդամների
շնորհիվ մենք
ունենք օգտակար
նյութեր՝ փայտ,
թուղթ, ռետին,
շվկուադ, սուրճ եւ
դեղորայք:**

**Անդամները մաքրում են ջուրը՝
թույլ փալով, որ անձրեւը հողի մակերեսով
հոսելու փոխարեն զրվի նրա միջով:**

**Անդամում կարելի է ուսումնասիրել վայրի
բնությունը եւ վայելել ակրիվ հանգիստ՝
արշավ կամ վրանային ճամբար:**

**Նույնիսկ չորացած ծառը կարեւոր դեռ ունի
անդամի կանքում: Ծառ կենդանիներ, օրինակ՝
բազմութիւնները, բգեցները, սարդերը, դրոշները,
օձերն ու սալամանդրներն ապրում են փտող
գերանների տակ:**

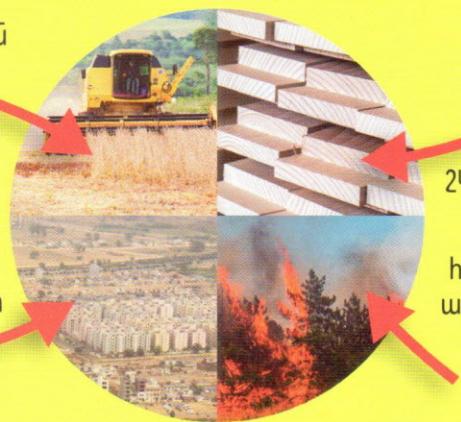
ՎԵՆԱԳՎԱԾ ԱԼՏԱՌԵՐ

Տխուր փասդ. ուր հազար փարի առաջ յամաքի կեսը պարված էր անդառներով:
Այսօր անդառները կազմում են Երկրի յամաքի ընդամենը 30%-ը:

Անդառահագումն անդառի ոչնչացումն է՝ այլ նպագակներով հողի օգտագործման համար:

1. Անտառները հատվում են ավելի շատ վարելահողեր ստանալու եւ ընտանի կենդանիներ բազմացնելու նպատակով:

2. Բնակչության աճին զուգընթաց անտառներ են հատվում՝ ժանապարհների եւ շենքերի կառուցման համար:

3. Ծատ անտառներ ոչնչացվում են փայտի ու թղթի արտադրության եւ հանքավայրերի շահագործման պատճառով:

4. Վերջին տարիներին հրդեհները ոչնչացրել են անտառների զգալի մասն ամբողջ աշխարհում:

Ապրելավայրի կորուսդ

Անտառահատումը միլիոնավոր կենդանատեսակների համար բնակավայրի կորստի հիմնական սպառնալիքն է: Ապրելավայրի ոչնչացման պատճառով կենդանիները վտանգվում են եւ անհետանում:

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՎԱՆԱԲԱՐ ՔԻՆԳԻՑ ՔԻՉ
ԿՈՎԿԱՍՅԱՆ ԸՆՎՈՅՈՒՇ Է ՄՆԱՑԵԼ:

Յուրաքանչյուր
փարի վերանում է
արևադարձային
անդառների 4-ից 6
հազար
կենդանաբեսակ:

Կենսաբազմականության կորուսդ

Տեսակների վերացման հետեւանքով նվազում է կենսաբազմազանությունը: Կենսաբազմազանությունը որոշակի տարածքում ապրող կենդանի օրգանիզմների բազմազանությունն է: Այն անհրաժեշտ է երկրի վրա կյանքը պահպանելու համար, քանի որ բոլոր տեսակները կապված են իրար հետ:

Անապահացում

Երբ անտառները հատվում են, արեւից պաշտպանող «հիվանոց» այլևս չի լինում, և հողն արագ ցամաքում է: Անտառների ոչնչացման հետեւանքով ավելի քիչ անձրեւ է տեղում (տես էջ 3-ը): Քետեւաբար, շատ անտառային տարածքներ կարող են վերածվել անապատի:

ԱՐԱՐԱՏՅԱՆ ԴԱԵՏԻ ԱՆԱՊԱՏԱՑՄԱՆ ԵԶՐԻՆ Է:

Դայասդրանի
փարածքի գրեթե
82%-ին
անապահացում է
սպառնում:

Գլոբալ փաթացում

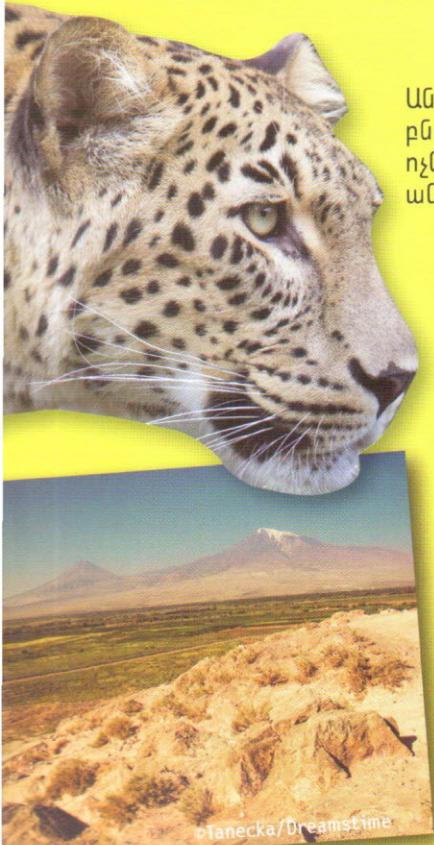
Անտառագրկման հետեւանքով մթնոլորտում ավելանում է ածխաթթու գազը: Բացի այդ, երբ ծառերը հատվում են, դրանց մեջ պարունակվող ածխաթթու գազը մթնոլորտ է արձակվում: Մթնոլորտում գտնվող ածխաթթու գազի մեծացող ծավալը գլոբալ տաքացման հիմնական պատճառն է:

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՄԱՐ ՍՈՂԱՆՔՆԵՐԸ ԵՐԿՐԱՆԱՐԺԵՐԻՑ ՀԵՏՈ
ԵՐԿՐՈՐԴ ԱՄԵՆԱԿՏԱՆԳԱԿՈՐ ԲՆԱԿԱՆ ԱՂԵՏԸ ԵՒ:

Հողի քայլացում եւ բնական աղեղներ

Անտառահատումը հողի քայլայման, ջրհեղեղի եւ սոլանքների առաջացման պատճառ է, քանի որ ոչնչացվում են հողը պահելու եւ օրի խոր ռանուարեներու հասնա անհրաժեշտ ծառերը:

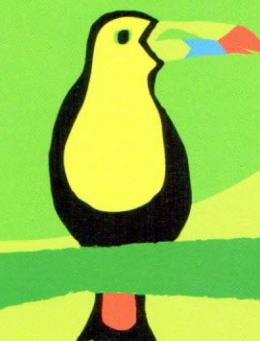
ՊԱՐՊԱՍԵԼՈ ՄԵՐ ԱՆՏԱՌԵՐԸ

Լավ լուր. անդառահագման հետեւանքները դարձելի են, եթե դնկվեն նոր ծառեր, պահպանվեն անդառները և կանխվեն անդառային հրդեհները:

«ԵՇ ԹԻ ՓԻ» ԲԴ-Ն
դարեկան մոդ
250 000 ծառ է
դնելում:

Երբեմն հրդեհները
նույնիսկ օգուար են
դալիս անդառներին:
Ծափ բուսաբեսակների
ծլունակության համար
անհրաժեշտ է
ջերմություն, ծովս եւ
մոխր:

Անդառադնումը հարցված ծառերի կամ անդառապատ
դարածքների վերականգնումն է:

«ՅԱՅԱՍՏԱՆ ԾԱՌԱՏՈՒՆԿ ԾՐԱԳՐԻ» («ԵՇ ԹԻ ՓԻ»
ԲԴ) ԱՌԱՋԵԼՈՒԹՅՈՒՆԸ ՅԱՅԱՍՏԱՆՈՒՄ ԾԱՌԵՐԻ ԵՎ
ԱՆՏԱՌԵՐԻ ՊԱՐՊԱՆՈՒՄ ՈՒ ՏՆԿՈՒՄ Է:
ԲԱԱՊԱՐՊԱՆԱԿԱՆ ԿՐԹՈՒԹՅԱՆ ԻՐ ԾՐԱԳՐԻ
ԵՆՈՐՅԻՎ «ԵՇ ԹԻ ՓԻ» ԲԴ-Ն ՆԱԵՎ ԲԱՐՁՐԱՑՈՒՄ Է
ԵՐԶԱԿԱՆ ՄԻՋԱՎԱՅՐԻ ՍԱՍԻՆ
ԻՐԱԶԵԿՎԱԾՈՒԹՅՈՒՆԸ:

Անդառների պաշտպանություն

Պահպանվող տարածքը վայր է, որտեղ մարդկանց
արգելվում է գործունեություն ծավալել եւ ռեսուրսներ
օգտագործել: Ազգային պարկերի, բնական
արգելոցների եւ վայրի բնության արգելավայրերի
հիմնական նպատակը բնության եւ
կենսաբազմազանության պահպանումն է:

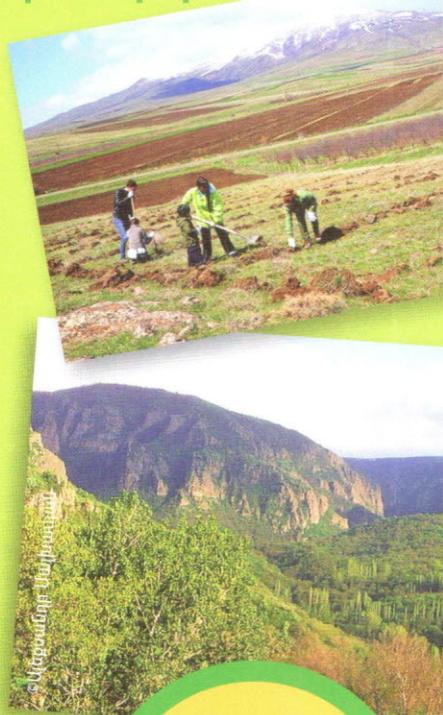
ՊԱՐՊԱՆՎՈՂ ՏԱՐԱԾՔՆԵՐԸ ԶԲԱՂԵՑՆՈՒՄ ԵՆ
ՅԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄՈՏ 13%-Ը:

Անդառային հրդեհների կանխարգելում

Անտառային հրդեհների 90%-ը մարդածին են:

Գամփո չալոն հրդեհային պահպանության սպա է: Նա
կապատի ծեզ, թե ԴՈՒՔ ինչ կարող եք ամել անտառային
հրդեհները կանխարգելու համար:

1. Երբեք մի՛ խաղացեք լուցկիների եւ կրակայիշների հետ:
2. Մի՛ վառեք խարույկ չոր թփերի եւ ծառերի մոտ:
3. Երբեք մի՛ թողեք խարույկն առանց հսկողության:
4. Տարածքը լքելուց առաջ ամբողջովին մարեք խարույկը:
5. Խնդրեք ծեր ծնողներին չծխել բնության գրկում:

ԲԱՌԵՐԻ ՈՐՈՆՈՒՄ ԳՄԵՔ ՀԵՎԵԼՅԱԼ ԲԱԹԵՐԸ՝ Բաքված բաօք բացելու համար:

ԿԵՆՍՈՂՈՐԾ/ԱՆՏԱՌԱՋՐԵԿՈՒՄ/ԱՆԱՊԱՏ/ԵՐԿԻՐ/ԷՐՈՂԻԱ/ԱՆԻԵՏԱԳՈՎ/ԱՆՏՈՒ/ԿԵՆՍԱՏԱՐԱԾՔ/Կյանք/Բույս/Արմատ/Սերմ/Ջող/Ծառեր/Ջուր/Բնություն

Ծ Բ Ե Կ Ե Ն Ս Ա Տ Ա Ր Ա Ծ Զ
Ա Ն Յ Ե Տ Ա Ց Ա Ծ Ե Զ Բ Ի Բ Կ
Ո Ս Ա Ն Տ Ա Ռ Ա Զ Բ Ր Կ Ո Ւ Ս Բ Յ
Ե Ց Յ Ս Ժ Ա Շ Ի Ր Ո Զ Ե Ս Ն Ա
Ր Ե Խ Ո Պ Ն Տ Զ Փ Զ Կ Ս Ե Ո Ւ
Զ Զ Ը Լ Ն Ա Ճ Ո Ւ Լ Ի Ն Յ Ր Զ
Յ Ո Ղ Ո Զ Պ Ա Ր Ս Ա Տ Ճ Կ Յ Ե
Օ Ս Ե Ր Մ Ա Ռ Ս Ֆ Ճ Ա Կ Ի Ո Ւ
Գ Ը Ց Տ Տ Վ Կ Զ Ժ Ո Ա Ր Ն Ո

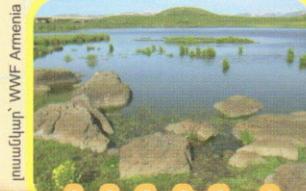
Գմեք 8 դարբերություն ծառի երկու կողմերում գդնվող
վիանգված անդառային կենդանիների միջև:

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՊԱՇՏՈԱՆՎՈՂ ՏԱՐԱԾԵՆԵՐ

Դարեւուկու իջ

Տայրահեղ վտանգված է:
Պահպանվում է «Արփի լիճ»
ազգային պարկում: Յայտնի է, որ
Յայստանում կա ընդամենը 100
Դարեւուկու իջ:

«Արփի լիճ» ազգային պարկ

Փոքրասիական գեղնասկյուռք

գտնվում է անհետացման եզրին:
Պահպանվում է «Արփի լիճ» ազգային
պարկում:

լուսանկար՝ Valen 1988

«Կովկասյան մրտավարդի» արգելավայր

Կովկասյան մրտավարդենի
Վտանգված է: Պահպանվում է «Կովկասյան
մրտավարդի» արգելավայրում:

«Երիշան» ազգային պարկ

Աստղաշուշան Գաբրիելյանի և Արագածի գորտնուկ

Տայրահեղ վտանգված են եւ դասվում
են Յայստանի Էնդեմիկ բույսերի շարքին:
Յանդիպում են միայն Արագած լեռան վրա:

«Արագածի ալպյան» արգելավայր

լուսանկար՝ Mediacrat

«Էրերումի» պետական արգելոց

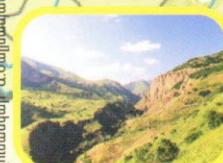

լուսանկար՝ Dmitry Karyukhev

«Սեւան» ազգային պարկ

Հետաքրքիր փաստ

Խոսրովի անտառը
հիմնվել է 4-րդ
դարում՝ Խոսրով Բ
Կոտակ թագավորի
կողմից:

«Խոսրովի անտառ» պետական արգելոց

Անդրկովկասյան փակիրային կորագլուխ

Տայրահեղ վտանգված է:
Պահպանվում է «Գոռավանի
ավագուտներ» եւ «Արարատի
Որդան կարմիր»
արգելավայրերում:

Կորցրել է ապրելավայրի ավելի
քան 80%-ը՝ Արաքս գետի
հովտում գյուղատնտեսական եւ¹
քաղաքացինական
նպատակներով
հողատարածքները
շահագործելու հետևանքով:

լուսանկար՝ Արդիմ Արդյան

«Գոռավանի ավագուտներ» արգելավայր

«Արմաշ» կարեւորագույն թշնաբանական տարածք

լուսանկար՝ Արմաշ

Դալի ավագանուկ

Վտանգված է: Արարատյան դաշտի
էնդեմիկ տեսակ է: Պահպանվում է
«Գոռավանի ավագուտներ»
արգելավայրում:

Սպիրակագլուխ բայ

Վտանգված է: Ապրելու եւ բնադրման
միակ հարմար վայրը Արմաշի
ձկնաբուծական ջրամբարները են:
Բույն որած գույզիի թիվը չի
գերազանցում 20-30-ը:

Գիշանգղ

Վտանգված է: Տասը զոյց պահպանվում է «Խոսրովի անտառ» պետական արգելոցում, «Ծիկահող» պետական արգելոցում, «Դիլիջան» և «Սեման» ազգային պարկերում:

Բալոբան

Վտանգված է: Պահպանվում է «Սեման» ազգային պարկում և «Խոսրովի անտառ» արգելոցում:

Հայկական գիշերաչղթիկը

անհետացման վտանգի տակ է:
Նկատվել է միայն Սեմանա լճի ավազանի տարածքում:

Գրոսհեյմիա Կարլ-Շենրիի

Տայրահետի վտանգված է:
Պահպանվում է «Զերմուկի անտառային» արգելավայրում:

«Զերմուկի անտառային» արգելավայր

Սանուկ

Ոչնչացման եղին գտնվող տեսակ է: Հայաստանի տարածքում, ամենան հավանականութամբ, անհետացել է: Պահպանվում է «Արեփիկ» ազգային պարկում:

«Արեփիկ» ազգային պարկ

Իրաման՝ Արեփիկ

«Զանգեզոր» արգելավայր

Առաջին պահպանվող դարաժքները Դայասդանում սկիզբան էն 1958 թվականին:
Այժմ հանրապետությունն ունի բնության հարուկ պահպանվող դարաժքներ՝

- 3 արգելոց,
- 4 ազգային պարկ եւ
- 26 արգելավայր:

Բակ ուրե գիշերիք:

Այս քարտեզում ցուցադրված են Կենդանիներին եւ բուսերին սպառնացող վտանգի մակարդակները, որոնք գնահատվել են Բնության պահպանության միջազգային միության (ԲՊՄՄ) կողմից:

Կովկասյան մարեհավ

Խոցելի տեսակ է: Պահպանվում է սպառնալիքը գյուղատնտեսական գործունեության արդյունքում բնադրման վայրերի ոչնչացումն է:
Պահպանվում է «Դիլիջան» ազգային պարկում և «Ծիկահող» պետական արգելոցում:

Կովկասյան ընձառյուծ

Խոցելի տեսակ է: Պահպանվում է «Խոսրովի անտառ» պետական արգելոցում, «Ծիկահող» պետական արգելոցում, «Արեփիկ» ազգային պարկում և «Զանգեզոր» արգելավայրում:

Հայկական մուֆլոն

Խոցելի տեսակ է: Պահպանվում է «Զանգեզոր» արգելավայրում և «Արեփիկ» ազգային պարկում:

Բեկուրյան այծ

Խոցելի տեսակ է: Պահպանվում է «Խոսրովի անտառ» պետական արգելոցում, «Ծիկահող» պետական արգելոցում, «Արեփիկ» ազգային պարկում, «Զանգեզոր» արգելավայրում և «Սեման» ազգային պարկում:

Խոցելի տեսակ

Տեսակներ, որոնք անհետացման բարձր ռիսկի տակ են

Կովկասյան տեսակ

Տեսակներ, որոնք անհետացման շատ բարձր ռիսկի տակ են

Տայրահետի վտանգված տեսակ

Տեսակներ, որոնք անհետացման շահագանց բարձր ռիսկի տակ են

Վայրի բնույթայի մեջ անհետացած տեսակ

Տեսակներ, որոնք պահպանվել են միայն անազատության մեջ

Անհետացած տեսակ

Վերջին ներկայացուցիչ մահվան հետևանքով անհետացած տեսակ

Սոսի Արեւելյան

Վտանգված է: «Սոսու պուրակ» արգելավայրը Կովկասում արեւելյան սոսու միակ բնական պուրակ է:

«Սոսու պուրակ» արգելավայր

Իրաման՝ Սոսու

«Ծիկահող» պետական արգելոց

ԼԵՂ-ՆԵՐ

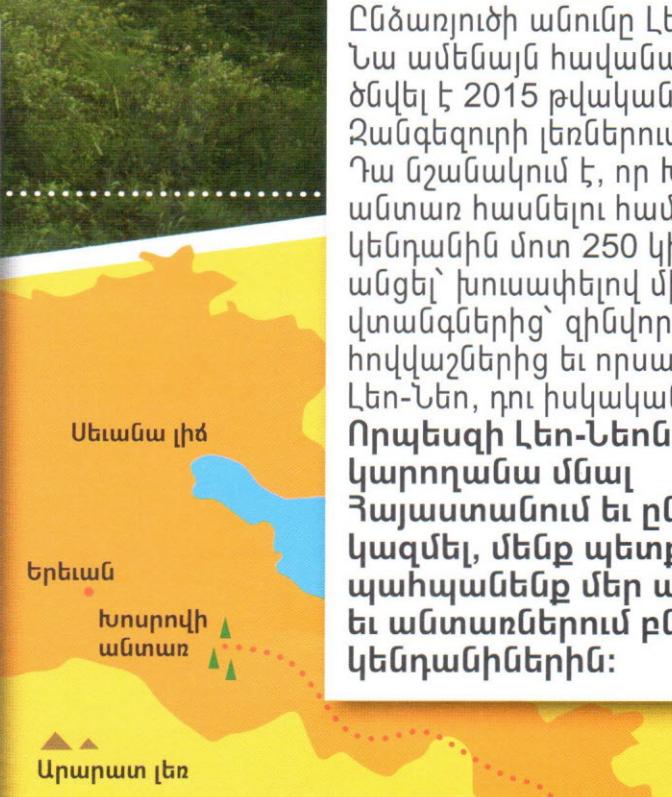
ՎԻԶՐԻԿ ԻԵՐՈՒ-ԸՆԾԱՅՈՒԾԸ

Կովկասյան ընծայութը մեր
գարածաշրջանում ապրող
ամենավանգված գրեսակներից է:
Փորձագետների կարծիքով
աշխարհում մնացել է մոտ 800-1000
ընծայութ:

Մինչեւ 20-րդ դարի կեսն ընծայութները
բավականին հաճախ էին հանդիպում
Հայաստանի լեռներում: Ենթադրվում է,
որ այսօր երկրում հինգից պակաս
ընծայութ կա:

Ալեքսանդր Մալխասյանը վայրի բնության մասնագետ է:
2002 թվականից, երբ Հայաստանում դեռ ընծայութներ չկային, նա
աշխատում էր **Բնության համաշխարհային հիմնադրամի**
Կովկասում ընծայութի պահպանության ծրագրում (անգլ.՝
World Wide Fund for Nature, WWF): WWF-ի առաջին քայլերից մեկն
ընծայութների ապրելավայրերի վերականգնումն ու պահպանումն
էր: Մի քանի տարի անց ընծայութները վերադարձան Հայաստան:

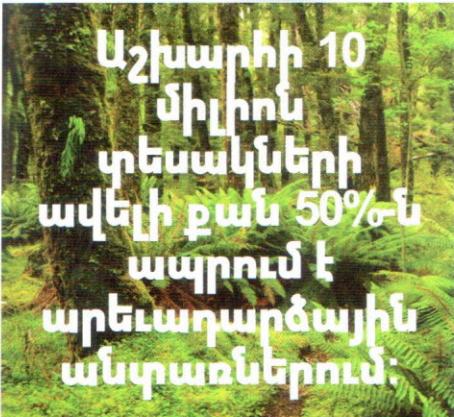
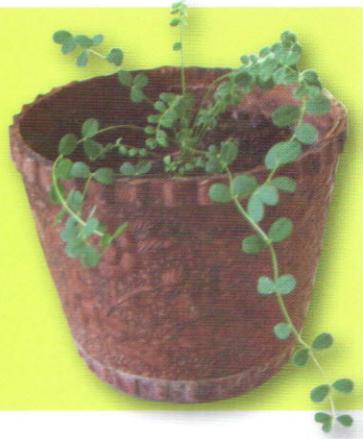
Մալխասյանը տեսախցիկներ է
տեղադրում՝ հուսալով, որ կկարողանա
նկարահանել նրանց: Այդ նպատակով նա
շաբաթներ ու երեմն ամսներ շարունակ
ապրում է վայրի բնության մեջ: Մինչ
վերջերս «Խոսրովի անտառ»
պետական արգելոցում Մալխասյանն
ընծայութների միայն հետքեր էր գտել:
Իրավիժակը փոխվեց 2018 թվականին,
երբ տեսախցիկներից մեկի միջոցով նա
կարողանում է ստանալ երիտասարդ
կովկասյան ընծայութի լուսանկարներ:
Վերջին ընծայութներն այս տարածքում
հանդիպել էին 18 տարի առաջ, ինչից
հետո այս կենսատեսակը
տարածաշրջանում վերացել էր:
Երիտասարդ ընծայութի վերադարձը
հրաշքի էր նման: Մալխասյանը չէր
հավատում իր աչքերին, երբ առաջին
անգամ տեսավ լուսանկարը:

Ընծայութի անունը Լեղ-Ներ է:
Նա ամենայն հավանականությամբ
ծնվել է 2015 թվականի հուլիսին՝
Զանգեզուրի լեռներում:
Դա նշանակում է, որ Խոսրովի
անտառ հասնելու համար
կենդանին մոտ 250 կիլոմետր է
անցել՝ խուափելով մի շարք
վտանգներից՝ գինվորներից:
Լեղ-Ներ, դու իսկական հերոս ես:
Որպեսզի Լեղ-Ներն
կարողանա մնալ
Հայաստանում եւ ընտանիք
կազմել, մենք պետք է
պահպանենք մեր անտառները
եւ անտառներում բնակվող
կենդանիներին:

Astragalus carolynmugarae-ն թփանման բույս է: Առաջին անգամ հայտնաբերվել է Սեւանա լճի մոտ՝ 1989 թվականին: Այն անվանվել է «Եղ Թի Փի»-ի իմանադիր Զարուհին Մյուգարի պատվին, քանի որ նա մեծ ներդրում ունի «հայկական ֆլորայի բացահայտման և հետազոտման գործում»:

Աշխարհի 10
միլիոն
տեսակների
ավելի քան 50%-ն
ապրում է
արեալարձային
անդամներում:

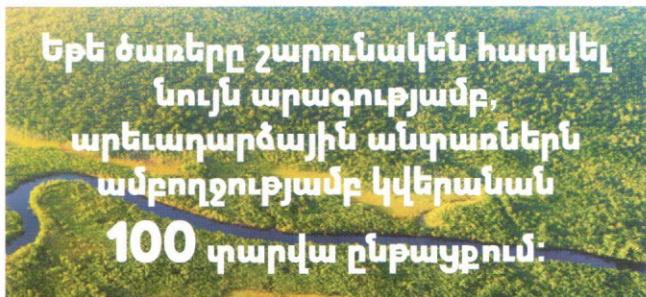
**Դայասպանում կա
բույսերի ավելի
քան 3600 տեսակ
եւ կենդանիների
17500 տեսակ:**

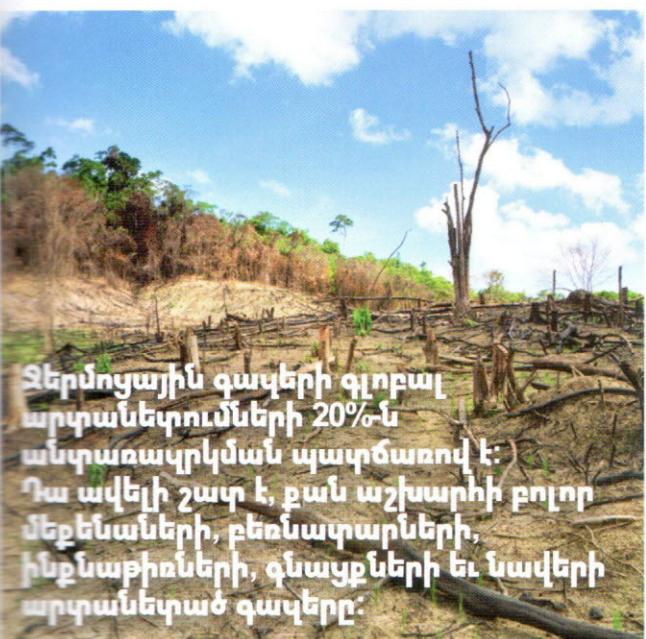
Աշխարհի ամենաբարեց
ծառը գտնվում է Հվերիայում:

Այն 9560 տարեկան է:

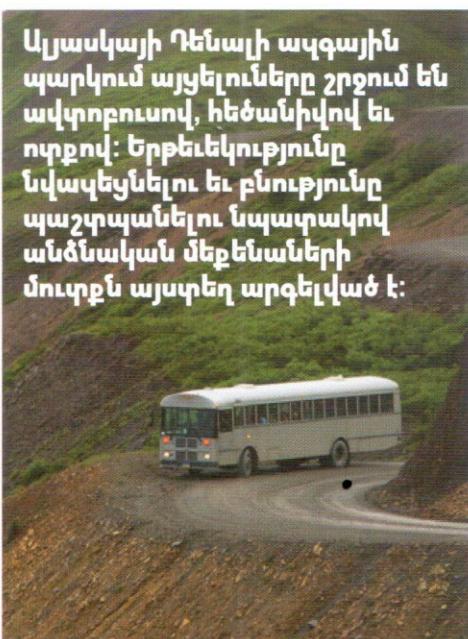
2017 թվականին
ԱՄՆ-ի ազգային
պարկերն այցելել է
331
միլիոն
մարդ:

Եթե ծառերը շարունակեն հարվել
նույն արագությամբ,
արեալարձային անդամներն
ամբողջությամբ կվերանան
100 տարվա ընթացքում:

Ձերմոցային գավերի գլոբալ
արդարացումների 20%-ն
անդամապրկման պատճառով է:
Դա ավելի շատ է, քան աշխարհի բույս
մերենաների, բնունափարների,
ինքնարիաների, գնացքների եւ նավերի
արդարացուած գավերը:

Այսակայի Դենալի ազգային
պարկում այցելուները շրջում են
ավտոբուսով, հեծանիվով եւ
որքով: Երբեւեկությունը
նվազեցնելու եւ բնությունը
պաշտպանելու նպատակով
անձնական մեքենաների
մուտքն այսպեղ արգելված է:

**«Եղ Թի Փի»-ն
ավելի քան
5,5 միլիոն
ծառ է
բնկել
Դայասպանում:**

«ԿԱՌՈՒՅՑԵԼ ԿԱՍՈՒՐՔՆԵՐ» ԾՐԱԳՐԻ ԸՆԿԵՐՆԵՐ

Ծնորհակալություն եմ հայտնում ԱՄՆ-ի 75 դպրոցներին, որոնք մասնակցում են «Կառուցենք կամուրջներ» ծրագրին: Երախտապարտ եմ անկրկնելի անձնակազմին, ուսուցիչներին, ծնողական խորհրդի անդամներին՝ դպրոցականներին ներգրավելու ուսումնասիրելու և բացահայտելու անձնականացման ուղղված մեջ շանթերի համար:

Ծնորհակալություն ենք հայտնում նաև Թոմաս Ա. Կոկումջյանի Ընտանեկան հիմնադրամին՝ «Կառուցենք կամուրջներ» ծրագրին աջակցելու համար:

Եթե ձեր դպրոցի աշակերտները գալիս են Հայաստան եւ հետաքրքրված են մասնակցելու Աշտարակի երիտասարդական այցու ծառատոններին, ԿԱՏ եթե ցանկանու եք, որ մենք այցելենք ձեր դպրոց, գրեք մեզ, եւ մենք կօգնենք ձեզ անմոռանայի եւ օգտակար փորձ ձեռք բերել:

info@armeniatree.org

#GetRooted

Հայկական բարեգործական ընդհանուր միություն (AGBU) «Մանուկյան-Դեմիրճյան» դպրոց, Կանոգա պարկ, Կալիֆորնիա

«Խորեն և Շուշանիկ Ավետիսյաններ» դպրոց, Երևան, Հայաստան

«Ես համոզված եմ, որ այս նախագիծը շատերի համար օրինակ կծառայի եւ կփոխի մարդկանց վերաբերմունքը բնության հանդեպ, եւ որ մենք կկարողանանք հատուցել երկար տարիներ շարունակ բնությանը պատճառված վնասը: Մենք պետք է փայփայենք, այլ ոչ թե անխնա շահագրծենք մեր բնաշխարհը»: -Նարե Բաղդասարյան (աջ լուսանկարում)

«Հայրենիքում արմատներ գցելն ինձ համար անսահման երջանկություն է: Անհամբեր սպասում եմ՝ երբ նորից կվերադառնամ «Ել Թի Փի» եւ կտեսնեմ, թե ինչպես է ածել իմ տնկած ծառը»: -Թամար Չորբանյան

«Ես ձեռնարկում եմ միջոցներ, որոնք դրական ազդեցություն են թողնում շրջակա միջավայրի վրա, օրինակ՝ օգտագործում են բազմակի օգտագործման ջրի շիշ, վերամշակման եմ հանձնում, մտածում եմ՝ ինչպես օգնել մարդկանց եւ ժայռում եմ: Ես անում եմ այս ամենը, որպեսզի օգնեմ ազատել աշխարհը աղտոտությոց, կրծատել թափոնների քանակը եւ ստեղծել դրական տրամադրություն աշխարհում»: -Սարինե Մարքարյան

Սուլբ Ստեփանոսի տարրական դպրոց, Ութերթառն, Մասաչուսեթս

«ԽՈՍՐՈՎԻ ԱՏՏԱՌ» ՊԵՏԱԿԱՆ ԱՐԳԵԼՈՅՈՒՄ...

ԲԱՌԱՐԱՎԸ

Ածխաթթու գագ: Գագ, որն արդանելովում է, երբ դուք շնչում եք, թափոններ եք այրում կամ մեքենա եք վարում:

Կլիմայի փոփոխություն: Գլոբալ դաշտացման հետեւանքով կլիմայական գործոնների (անչորե, չոր, քամի, ջերմաստիճան) փոփոխություն:

Անտառահասում: Շառերի հապում, առավել հաճախ՝ մարդու գործունեության արդյունքում:

Զայֆայում: Հողի մակերեւույթի քայլայումը քամու եւ ջրի հոսքի հետեւանքով:

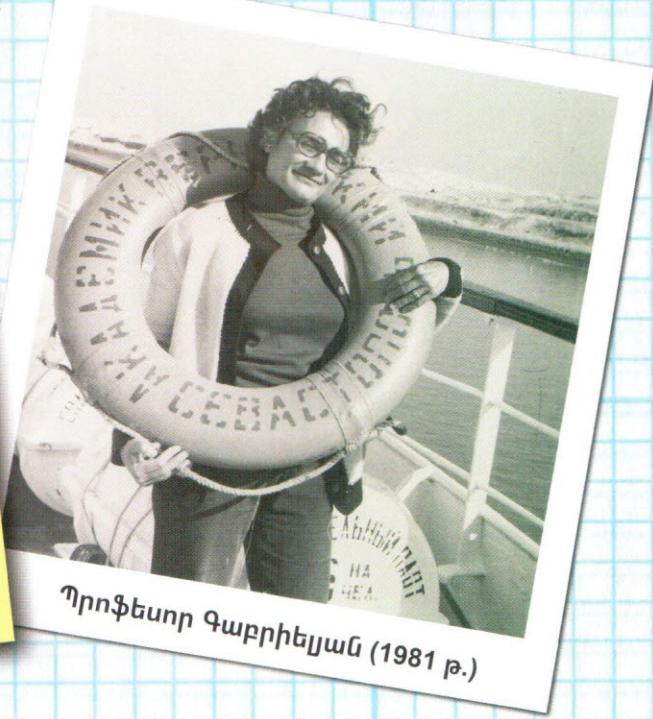
Վտանգված: Տեսակներ, որոնք աշխարհում անհետացման չափազանց բարձր ռիսկի դակ են գտնվում:

Գլոբալ տաճացում: Երկրի մակերեւույթի միջին ջերմաստիճանի բարձրացում:

Կենսատարած: Վայր, որտեղ բնական պայմաններում ապրում է բույսը կամ կենդանին:

Անտառվերականգնում: Նախկինում հապված ծառերի կամ անդառածածկի դարածքների վերականգնում:

Տեղեկագիր այս հրատարակությունը սիրով
նվիրում ենք էլենորա Գաբրիելյանին: Տիկին
Գաբրիելյանը կենսաբանական գիտությունների
դոկտոր, պրոֆեսոր եւ բարձրակարգ բույսերի
կարգաբանության մասնագետ է: Նա
Դայաստանի Գիտությունների ազգային
բարձրակարգ բույսերի կարգաբանության ինստիտուտի
աշխարհագրության բաժնի պետն է և Դայական
բուսաբանական ընկերության նախագահը: «Եյ
Թի Փի»-ի ամբողջ անձնակազմի անունից
շնորհակալություն ենք հայտնում Ձեզ
Դայաստանի Գիտուն էկոհամակարգի
պահպանման ուղղված քրտնաշան
աշխատանքի եւ նվիրվածության համար:

Պրոֆեսոր Գաբրիելյան (1981 թ.)

© Vinicius Bacarin/Dreamstime [տրակտոր], © Yevhenii Chulovskyi/Dreamstime [փայտավութ], © Arun Bhargava/Dreamstime [քաղաք], © Elansteve/Dreamstime [անտառախին հրդեհ], © Vladislav Jirousek/Dreamstime [ընծառյութ], էջ 6-7' © Stan Parkh/Dreamstime [Փոխային քարտեզ], © NordNordWest/wikipedia [Դայաստանի ռելիեֆի քարտեզ], © Reptile Guy [հժ], © Jan Stefka [սլյուտիկ], © Gabrielian [աստղագուշան], © Աննա Ղազարյան [մրտավարդեկի կովկասյան], © Նորա Գաբրիելյան [վայրի ցորեն], © Էղուրադ Գալոյան [մոլես], © D. Standing [Դակի ավագամուկ], © Mathias Putze [քալորան], © Kousik Nandy [գիշանգդ], © Ukolov Ilya [մարդեավ], © WWF-Armenia [ընծառյութ], © Alvesgaspar [գրոսհեմիա], © WWF-Armenia [բեզուարյան այծ], էջ 9' © Nhm786/Dreamstime [արևադարձային անձրև], © Karl Brodowski/Wikipedia [ամենատարեց ծառը], © Լևոն Ղուայս [հժ], © Filipe Frazao/Dreamstime [Ամազոն], © Roland Nagy/Dreamstime [անտառահատում], © Puttsk/Dreamstime [Դենակի պարկ]

Տեղինակնե՞ր՝ Ալիկ Արգումանյան և Սարա Չեյզ: Դիզայն և պատկերազարդում՝ Ալիկ Արգումանյան:
Տեղեկագիր այս թողարկման մշակումը ֆինանսավորվել է Թուման Ա. Կույումշյանի Ընտանեկան հիմնարարի կողմից,
որպես «Եյ Թի»-ի «Կառուցենք կամուրջներ» ծրագիր մաս:

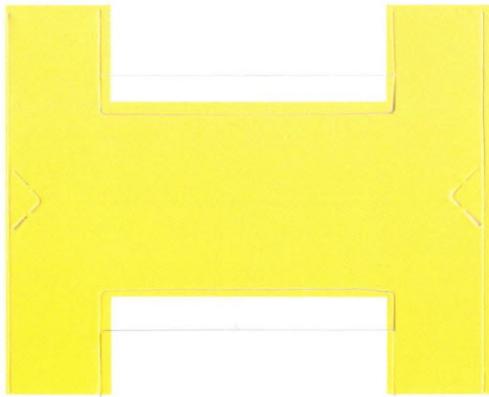
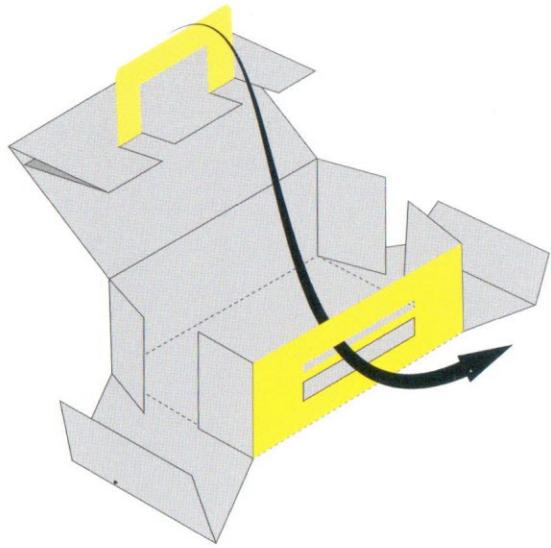
«Դայաստան ծառատունկ ծրագիր» (6 17) 926-8733-TREE (ԱՄՆ), (37410) 44-74-01 (Դայաստան) www.armeniatree.org

Կապույտներ կամուրջներ

Կապե՞նք սփյուռքահայ դպրոցականներին
իրենց ժառանգած բնության հետ

Դավաքեք բավականաշափ գումար եւ փոխանցեք այն ձեր
ծնողին կամ այլ մեծահասակի, ում վստահում եք, որպեսզի
նա նվիրաբերություն անի մեր կայքից՝ բանկային չեկի
կամ քարտի միջոցով: Նվիրաբերությունը հարկվում է:

Հարուցենի կամուրզներ

«Երևանի Փողոց» ԲԲ, 0026, ք. Երեւան, Արշակունյաց պող. 57/5,
Հեռ.՝ +374 (10) 44-74-01

<https://armeniatree.org/en/donation>

Armenia Tree Project, 400 West Cummings Park,
Suite 3900, Woburn, MA 01801. Tel. (617) 926-8733-TREE